

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 21

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 378

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. — Рівне: РДГУ, 2002. — 146 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання, розвитку і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 10 від 31.05.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10.2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.
Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 1.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

1. В.Кудрявцев. Детство как культурно-исторический феномен. //Дошк.воспит. – 1997 – №12. – С.65.
2. Мировоззренческая культура личности: (Философская проблема формирования) /АН УССР. Институт философии. – Киев, 1986. – 296 с.
3. Поніманська Т.І. Людина і Я: Світ дорослих як чинник соціалізації дитини //Дошкільне виховання. – 1999. – №8. – С.14-15
4. Сковорода Г.С., Собрание сочинений. В 2 томах, М., 1973. – Т.2. – 82 с.
5. Тугаринов В.П. О ценностях жизни и культуры. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1960. – 37с.
6. Философский энциклопедический словарь – М., 1989. – 731с.

Одержано редакцією 10.03.2002

УДК 371. 013

Н. В. ФЕДОРОВА

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ГУМАНІСТИЧНОЇ ВЗАЕМОДІЇ ПЕДАГОГІВ ТА СТУДЕНТІВ ЯК ЧИННИКА ПІДГОТОВКИ ДО ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ

Процес демократизації суспільства, потребуючи нової людини – діяльної, життєстійкої, здібної до інтенсивного самостворення, обумовлює гуманізацію освіти в цілому, а отже, і підготовку ключової фігури освіти – сучасного вчителя, від професійних якостей якого залежить розвиток творчого потенціалу та формування гуманної особистості школяра. Однією з умов реалізації гуманістично спрямованої освіти виступають комунікативні здібності вчителів, становлення яких відбувається насамперед у гуманістичній взаємодії педагогів та студентів в процесі професійно-педагогічної освіти.

Взаємодію часто ідентифікують з таким поняттям як спілкування. Взаємини неможливі без спілкування, тому що спілкування – джерело та умова життєдіяльності людей. Саме через нього людина будує свої взаємини з іншими людьми. Водночас спілкування багато в чому визначається рівнем і характером взаємин між людьми. Активність спілкування залежить насамперед від взаємин тих, хто спілкується. „Засобом чи формою спілкування та взаємин є ставлення людини до людини. Ставлення, м'яке чи жорстке, пригнічуюче чи підбадьорююче,.... формує й взаємини, потребу чи страх спілкування” [12, 35].

Я.Л. Коломинський розглядає спілкування як зовнішній прояв педагогічної взаємодії, тоді як внутрішньою суттю є педагогічні взаємини [9, 53]. Отже, педагогічні взаємини – це компоненти, а спілкування – прояви педагогічної взаємодії. Це складний багаторівневий процес взаємодії, впливу, взаємопереживання, взаєморозуміння один одного (Б.Г. Ананьєв, Г.М. Андрєєва, О.О. Бодальов, Л.С. Виготський, А.Б. Добрович, В.А. Кан-Калик, Я.Л. Коломинський, О.О. Леонт'єв, Б.Ф. Ломов, Б.Д.Паригін).

Педагогічне спілкування має величезне значення для професійного та особистісного розвитку педагога та студента. З точки зору багатьох авторів (Бодальов О.О., Ломов Б.Ф., Киричук О.В., Яценко Т.С.), розвиток людини залежить від того, яке місце вона займає у системі спілкування. Саме в процесі спілкування людина виробляє свої ідеали, формує духовні потреби, реалізує можливості, актуалізує здібності.

Потреба в спілкуванні – це або потреба в зміні певних властивостей в собі самій чи в іншій людині, або потреба в досягненні взаєморозуміння, встановленні взаємин з іншими людьми, або потреба у вирішенні спільного завдання, мети [1,27].

В психолого-педагогічній літературі (О.О. Бодальов, В.А. Кан-Калик, О.В. Киричук, Я.Л.Коломинський) педагогічне спілкування розглядається як гармонійне поєднання вербальної й невербальної поведінки рівноправних партнерів, які розуміють і поважають один одного. Педагогічне спілкування – база діяльності вчителя, без нього неможливе виховання, навчання, тому що навіть відмінне володіння когнітивними, конструктивними та іншими вміннями не гарантує успіху без спеціальної гуманістичної міжособистісної взаємодії з учнями.

Комунікативні здібності – це один з різновидів педагогічних здібностей. В теперішній час у зміст комунікативних здібностей включають не лише якості та вміння, які характеризують вербальні та невербальні засоби спілкування, але й ставлять питання про розвиток таких комунікативних умінь, котрі встановлювали б людині взаємини між вчителем та

учнем, забезпечуючи їхній духовний контакт. На нашу думку, такими якостями можуть бути: товарицькість (потреба у спілкуванні з учнями, вільне володіння мовленням); доброзичливість (емпатія, аутентичність, тактовність, гнучкість поведінки).

Аналіз практики засвідчує, що значна частина вчителів має низький рівень розвитку комунікативних здібностей, котрий не дозволяє організувати гуманістичну міжособистісну взаємодію з учнями.

О.О.Бодальов вказує на те, що розвиток гуманістичного ставлення до інших людей повинен бути головним напрямком у вихованні студентів. Необхідно при цьому враховувати особливості юнацького віку – „цей віковий рубіж... момент для педагогів допомогти студентам здійснити якісний підйом у розвитку в них нахилу до добра.”[4,81].

Можна припустити, що юнацький вік є важливим для формування комунікативних умінь, котрі розвиваються та реалізуються в міжособистісній взаємодії з педагогом. Тому необхідно виявити педагогічні умови, які сприяють організації гуманістичної взаємодії. Ми вважаємо, що такими умовами можуть бути діалог як спосіб спілкування студента і педагога, гра як засіб встановлення паритетних міжособистісних взаємин, гумор як шлях до успішної організації гуманістичної взаємодії.

Існує ряд концепцій, автори яких виявляють єдність в судженнях з даного питання. Так, на початку 80-х рр. А.В. Петровським був сформульований підхід, в якому особистість розглядається як здатність індивіда обумовлювати зміни значущих аспектів індивідуальності інших людей, які вступають з ним в контакт, тобто особистісний вплив, який реалізується в міжособистісній взаємодії можливий завдяки наявності у суб'єкта яскравих, унікальних особистісних характеристик. Продовженням цієї ідеї є концепція персоналізації В.А. Петровського, в якій особистість розглядається як особлива форма участі індивіда в життєвому світі інших людей. В рамках цієї теорії виконувались основні дослідження проблеми впливу особистості педагога на студентів через встановлення взаємин між ними (О.О. Бодальов, В.А. Кан-Калик, А.В. Мудрик, М.Д. Цимпеу, Т.С. Яценко).

Аналізуючи психологічний зміст діяльності вчителя, Ю.Н.Кулюткін та Г.С. Сухобська підкреслюють, що педагог „виступає у ролі людини, яка полегшує процес учіння, вона створює атмосферу взаємної довіри та живого спілкування, яке дозволяє здійснювати самореалізацію людини” [10,11].

Співзвучні з цим думки видатних педагогів минулого: П.Ф. Лесгафта (про залежність взаємин від типу особистості), П. П.Блонського (про „живу особистість” педагога, яка вміє „запалити” серця дітей), С.Т. Шацького (про „внутрішню спільність” педагогів та учнів), А.С.Макаренка (про взаємини відповідальної залежності і дружнього спілкування), В.О. Сухомлинського (про взаємини добра, любові); й сучасності Н.П. Анікеєвої (про психологічний клімат), Л.Н. Кулікової (про взаємодію і спілкування з учнями як умови саморозвитку педагогічного колективу), В.О. Сластьоніна (про атмосферу звернення до людини).

Отже, до суттєвих складових міжособистісної взаємодії педагога-гуманісти відносять гуманність педагога. Саме ідеї про провідну роль вчителя, педагога, з точки зору В.П.Зінченко, Є.Б. Моргунова, стають пріоритетними напрямками в гуманізації освіти. До того ж діючий предметно-змістовий принцип потрібно замінити, як вважають автори, на новий, який дозволяє ввести та збагатити внутрішній світ учня культурою, тим самим дозволяючи знайти своє місце в світі.

Таким чином, на встановлення гуманістичної взаємодії між педагогом та студентом впливає особистість педагога, здатного будувати людяне спілкування. Таке спілкування буде децентроване, повністю звернене до іншого, дозволить подолати кордони зовнішнього та внутрішнього світу людини, сприяти духовній інтеграції співбесідників. Дана характеристика відповідає процесу транскомунікації, основними формами якого є діалог, гумор, гра.

Людина за своєю природою істота діалогічна, життя для неї – безперервне, різнобічне спілкування. „Діалогічне відношення – відмічав М.М.Бахтін, – єдина форма відносин до людини-особистості, яка зберігає його свободу і незалежність” [2, 65]. З точки зору М.М.Бахтіна, діалог – це довіра до чужого слова, благоговійне розуміння, згода. У монолозі немає мовленнєвого спілкування, взаємодії, безпосередньої реакції на слова співбесідника, є тільки слухаючий та розповідаючий. Монолог притаманний директивному, адміністративному стилю спілкування. Діалог паритетно демократичний, його учасники здатні чути, розуміти та

безоцінно сприймати один одного. Діалог – в сучасному розумінні – це співучасть людини в життєдіяльності іншої людини, суть ставлення людини до людини, серцевина міжособистісної взаємодії. Тобто саме діалог сприяє гуманізації взаємин вчителів і учнів (Г.О.Балл, І.Д.Бех, О.О.Бодальов, М.І.Боришевський, О.В.Киричук, Ю.М.Лотман, Т.А.Флоренська).

Як відзначає О.В.Киричук, „духовне розкриття себе іншому, засвоєння його цінностей, залучення до його внутрішнього світу поєднується з усвідомленням унікальності, відмінності від партнера, з придбанням внутрішньої цінності і незалежності” [7,4]. Основними ознаками діалогу, на думку вчених, є повне взаємоприйняття партнерів, позитивний емоційний тонус у взаєминах, повага, рівноправність, відкритість. Тобто діалог створює єдиний педагогічний простір, коли вплив перестає існувати, „уступаючи місце єдності, в якій і розгортається творчий процес взаєморозкриття і взаєморозвитку, створюються умови для саморозвитку” [8, 13].

Таким чином, діалог як один із засобів встановлення гуманістичної педагогічної взаємодії є повноцінним способом стимуляції саморозвитку комунікативних здібностей. Основною ознакою виникнення діалогу між педагогом та студентом є встановлення особливих взаємин, котрі В.О.Сухомлинський визначив як духовну спільність, взаємну довіру, щирість, доброзичливість, а значить, діалог можна вважати способом встановлення гуманістичної взаємодії педагога та студента.

Іншою умовою розвитку паритетних взаємин педагога і студента є гра. Перетворення традиційної психолого-педагогічної постановки проблеми гри як виду діяльності, форми опанування соціального досвіду і т.п., робить можливим вивчення феномену людини як суб'єкта життєдіяльності. Вихідним пунктом в розв'язанні проблеми є не роль гри в розвитку окремих людських здібностей, а особливість самовираження, саморозвитку особистості в грі. Здійснити такий підхід до проблеми можливо, спираючись на теоретичні розробки Б.Г.Ананьєва, Л.С.Виготського, О.В.Запорожця, С.Л. Рубінштейна, які вивчали теорію гри, розглядаючи основним її предметом зміст людських взаємин, а також стверджували, що гра створює сприятливі умови для реалізації гуманної взаємодії та є способом її моделювання. Хоча більшість авторів і відмічають значущість гри для саморозвитку людини в умовах гуманної взаємодії, обмеженість їхньої теорії полягає в тому, що гра представлена лише як надбання дошкільного віку.

Ефективність гри визначається практикою нової міжособистісної взаємодії. Як свідчать результати психолого-педагогічних досліджень, натомість взаємин формалізму виникають взаємини свободи, любові, співробітництва, а саме ці характеристики обумовлюють здатність педагога здійснювати міжособистісну гуманістичну взаємодію зі студентами. В грі насамперед здійснюється поступове зняття напруженості, нерішучості, педагог та студент переживають особливий стан емоційної відкритості, вільного прояву думок і почуттів. Ігри дають можливість моделювати різні життєві ситуації, шукати вихід з конфліктів, не прибігаючи до агресивності, вчать різноманітності емоцій в сприйнятті всього існуючого в житті, у величезній гамі почуттів. (І.С. Кон). В процесі гри люди через саморозкриття вступають один з одним в аутентичну комунікацію, їх вимоги реалістичні, вони активно поважають один одного, підтримують прагнення росту і щастя; кожний отримує свободу, ніхто не контролює один одного.

Гра є транскомунікативним актом, в якому особистість виходить за рамки свого безпосереднього досвіду взаємодії. Тобто гра виводить людину за межі повсякденного в нове, веде до змін (подолання внутрішніх бар'єрів, стереотипів). Отже, гра сприяє розвитку гуманістичної, комунікативної спрямованості людини і робить можливою організацію, а також збагачення гуманістичної взаємодії педагогів та студентів.

Одним з інших транскомунікативних актів є гумор, який проявляється у дотехах, жартах, аналогіях, метафорах. Гумор дає можливість уникнути одноманітності. Він об'єднує людей при повному збереженні їхньої свободи і автономії, перебудовує їхні відносини в дусі справедливості, розуміння, підтримки, допомоги. У цьому аспекті особливого інтересу набувають думки М.К. Рериха, що поєднують в собі філософську науку, літературу, духовні та культурологічні знання. Радість, на його думку сприяє “прозорінню” людини і завжди зберігає в собі якості простоти, безпосередності, “посмішки усьому сущому”. Ці якості викликають “взаємність”, “чуттєзнання” [13,199].

Звичайно, феномен радості не можна ідентифікувати з поняттям гумор, так як радість – це якісний стан гумору. Однак в творах В.О. Сухомлинського гумор описується як “сміх”, “здатність оптимістично і життєрадісно бачити і сприймати навколишній світ”, як “радісний подив”, який проявляється в особливих взаєминах між людьми в колективі. Необхідно відзначити, що видатний педагог дуже тонко поділяє гумор на благородний і жорстокий. Завдання педагога – виховувати почуття благородного гумору, яке б сприяло розвитку “моральної, емоційної, естетичної культури” дитини і зберегло б її від “егоїзму, безсердечності і байдужості”.

Отже, гумор дозволяє встановити між людьми міжособистісну взаємодію, а також є транскommунікативним актом, сприяючим актуалізації і саморозвитку готовності до педагогічного спілкування.

Насамкінець, узагальнюючи, відзначимо наступне: по-перше, педагогічними умовами організації гуманістичної взаємодії педагогів та студентів є діалог, гра, гумор; по-друге, сукупність педагогічних умов створює якісно нові взаємини між педагогами та студентами, відмінні від традиційних, спрямовані на підтримку сприятливої атмосфери, стимулюючої розкриття і розвиток здібностей до педагогічного спілкування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абульханова – Славська К.А. Стратегия жизни. – М.: Мысль, 1991. – 199 с.
2. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти //Освіта і управління. – 1997. – ч.1. – №1. – С.21-35.
3. Бахтин М.М. Человек в мире слова. – М., 1985. – 140 с.
4. Бодальов О.О. Личность и общение. – М., 1983. – 270 с.
5. Державна національна програма “Освіта” (Україна ХХІ ст.). – К.: Райдуга 1994. – 62 с.
6. Исупов К.Г. В поисках сущности игры //Филос. Науки. – 1977. – №6. – С. 154 – 158.
7. Киричук О.В. Концепция воспитания подрастающего поколения суверенной Украины //Рад. Школа. – 1991. – №5. – С. 33 – 39.
8. Ковалёв Г. А. Три парадигмы в психологии – три стратегии психологического взаимодействия //Общение и диалог в практике обучения, воспитания и психологической консультации /Под ред. Бодальова А.А., Ковалёва Г.А. – М., 1987. – С. 4-17.
9. Коломинский Я. Л. Изучение педагогического взаимодействия //Сов. педагогика. – 1991. – №10. – С. 36-42.
10. Кулюткин Ю.Н., Сухобская Г.С. Мышление учителя. – М., 1990. – 104 с.
11. Мазурина В.А. Гуманизация взаимоотношений учителей и старшеклассников во внеурочной работе общеобразовательной школы: Автореф. дисс. канд. пед. наук. – К., 1999. – 19с.
12. Мясищев В.Н. Психология отношений. – М.:Ин-т практической психологии. – Воронеж, 1995. – 356 с.
13. Рерих Н.К. Листы дневника. – М., 1995. – 664с.
14. Рубинштейн С.Л. Человек и мир //Проблемы общей психологии. – М.,1973. – С.330-420.

Одержано редакцією 12.03.2002

УДК: 37. 011 (430) (09)

С. А. БЕЛОВА

БРЕМЕНСЬКА НАУКОВА ШКОЛА ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА

У пошуках ефективних засобів навчання і виховання сучасна українська школа звертається до кращого європейського досвіду, актуалізація якого у нових умовах дозволяє оптимізувати шляхи впровадження особистісно-орієнтованого виховання. У зв'язку з цим вважаємо продуктивним використання реформаторських ідей представників Бременської школи початку ХХ століття.

Виникнення реформаторської педагогіки у Німеччині на основі руху за трудову школу зумовило суттєвий вплив ідей трудової школи на виховні системи окремих течій: ставлення до

ЗМІСТ

Поніманська Т.І. Гуманістичне виховання як ціннісна взаємодія вихователя і дитини	3
Корепанова М.В. Дорослі як гарант психологічної захищеності дитини в дошкільному віці	7
Дичківська І.М. Актуальні проблеми педагогічної інноватики	9
Самсонюк Н.Ф. Прислів'я як засіб виховання у старших дошкільників почуття гумору	12
Горопаха Н.М. Наступність у екологічній освіті дошкільнят та молодших школярів	15
Маліновська Н.В. Використання ігрових методів у навчанні дошкільників іноземної мови	20
Аматьєва О.П. До проблеми формування комунікабельності як особистісної якості у дітей старшого дошкільного віку	22
Абдильманова Л.В. Формування основ фізичної культури у дітей молодшого дошкільного віку	27
Кот Н.М. Загальні засади спільної роботи дошкільного закладу та сім'ї з екологічного виховання	31
Богініч О.Л. Технологія формування вмінь спеціалістів дошкільного профілю здійснювати методичне керівництво фізичним вихованням дітей	35
Мельничук М.І. Орієнтовна програма спецкурсу "Історія християнської педагогіки"	38
Денисюк О.М. Роль української діаспори в національному вихованні підростаючого покоління	42
Крутії К.Л. Діагностування рівня сформованості граматично правильного мовлення у дітей дошкільного віку	46
Маковецька Н.В. Особливості становлення статевого образу дитини у процесі оздоровчої роботи в дошкільному закладі	51
Сухорукова Г.В. Художня сутність і методичні основи навчання дітей декоративного ліплення	55
Костогриз Т.О. Художнє виховання: від дитячого дошкільного закладу до школи	57
Трусова О.Л., Удіна О.М. Ігрові вправи як засіб навчання образотворчій діяльності	61
Дем'янюк Т.Д. Технологія педагогічної взаємодії консультанта-наставника і студентів академічної групи	65
Іванюта О.В., Яницька О.Ю. Особливості психологічних механізмів операціональної сфери візуального мислення	69
Синельников В.Б. Шляхи удосконалення діагностики творчих можливостей дітей дошкільного віку	74
Меналюк Г.Ф. С.Русова про навчання дітей математики	79
Козлюк О.А. Виховання дітей дошкільного віку на заняттях з іноземної мови	81
Мірошина Г.Г. Організаційно-педагогічна взаємодія дитячого садка та сім'ї у формуванні соціального досвіду дошкільнят	83
Глінчук Ю.О. Виховання почуття милосердя у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку в умовах кардіоревматологічного санаторію	86
Гринчук Т.В. Формування у дітей дошкільного віку ціннісного ставлення до оточуючого	89
Федорова Н.В. Педагогічні умови організації гуманістичної взаємодії педагогів та студентів як чинника підготовки до педагогічного спілкування	93
Бєлова С.А. Бременська наукова школа початку ХХ століття як педагогічна система	96
Войтко Л.О. Психологічний компонент вузівської підготовки вихователя	100
Фарина М.П. Формування музичної культури дітей в процесі виховання	105
Терешко Л.В. До питання виховання здорової дитини в сім'ї	107
Дронова О.О. Зображувальна діяльність дошкільників у контексті особистісно-орієнтованої освітньої парадигми	111
Старовойтенко Н.В. Гумор, як засіб виховання дитини в сім'ї	116
Димченко С.С. Минуле і сьогодення педагогічної спадщини Гната Хоткевича	119
Петрук Є.О. Проблема естетичного виховання на уроках обслуговуючої праці	124
Єпик О.В. Експресивні компоненти спілкування у вихованні моральних цінностей	127
Мельник О.В. Індивідуалізація підготовки старшокласників до самостійного вибору майбутньої професії	132
Матвієнко О.Ф. Аналіз теоретичних основ формування економічних понять в навчальному процесі вищих навчальних закладів I-II рівнів	137
Відомості про авторів	143

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 21

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор Горопаха Н. М.

Технічний редактор Курченко Н.

Комп'ютерна верстка Рахманова Л. О.

Здано до набору 25.12.2001 р. Підписано до друку 28.02.2002 р.

Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 18,72. Обл. вид. арк. 19,27. Замовлення № 12/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31

Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі

Рівненського державного гуманітарного університету

33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 21. — Рівне: РДГУ, 2002. — 146 с.

ISBN 966 — 7281 — 08 — 1.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії та історії педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і розвитку дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 378 ББК 74.20